

En anklage

Valgdag

Der var fuldstændigt stille i den store forsamling. På denne kolde januardag i 1887, hvor alle landets stemmeberettigede mænd skulle stemme ved folketingsvalget, havde konservative vælgere i den sydøstsjællandske by Store Heddinge samlet sig. De havde netop hørt den konservative kultusminister og ejer af Gjorslev Gods, Jacob Scavenius (1838-1915), holde sin sidste dundertale inden valget og var ved at gøre sig klar til at stemme – ved håndsoprækning, som det var skik indtil 1901. Da vælgermødets første spørger trådte frem efter kultusministerens tale, anede ingen, hvilken betydning hans spørgsmål skulle få.

Spørgeren var smørgrossist Carl Conrad Frederik Ingeman-Petersen (1854-1915) – og han var vred. Fire dage inden valgdagen havde han i *Berlingske Tidende* læst en tale, som kultusminister Scavenius havde holdt i sin valgkreds i Store Heddinge. I talen gik Scavenius til angreb på oppositionen, og især forsøgte han at blæse til kamp mod den såkaldte brandesianisme, som var begyndt at præge partiet Venstre. Det var en radikal og intellektuelt domineret fritænkerlinje, anført af brødrene Edvard Brandes (1847-1931) og Georg Brandes (1842-1927). Scavenius så i brandesianismen en trussel imod alt, hvad der i hans Højre-konservative øjne var godt, dydigt og anstændigt. Ja, de nye ”radikale elementer”, som Scavenius kaldte de brandesiansk inspirerede politikere i Venstre, gjorde ligefrem nar ad gode gamle dyder og så helst ærværdige institu-

tioner som ægteskabet og kristendommen sparket over ende.

Skarpere kunne kritikken næsten ikke blive i slutningen af 1800-tallet.

Tilbage i København blev Ingeman-Petersen dybt forarget over de hårde ord fra kultusministeren. Han var godt nok selv inkarneret Højre-vælger og troende kristen, og brandesianismens frisind havde han formentlig ikke meget tilovers for. Til gengæld vidste han noget om kultusminister Scavenius, som ikke ret mange andre vidste – og det var den viden, der fik ham til at stejle over Scavenius' tale om ægteskab og gode dyder. Ingeman-Petersen planlagde derfor sin interpellation – en forespørgsel eller indvending, som kan afgives til en politisk tale eller fremstilling. Den 28. januar troppede han op på Store Heddinge Torv, hvor han lyttede til Scavenius' valgtale. Da kultusministeren havde talt færdig, bad Ingeman-Petersen om ordet. Og foran 3.000-4.000 mennesker fremførte han sit spørgsmål, der gik klart igennem i forsamlingens åndeløse stilhed:

”Jeg vil nu tillade mig at spørge den danske Folkekirkes Primas, Danmarks Kultusminister, den Mand, der staar i Spidsen for Præster og Lærere her i Landet, om det ikke er at gjøre Nar ad Ægteskabet, om det ikke er at sparke Moral og Religion over Ende, om det ikke er at forhaane baade Gud og Mennesker, naar han, Kirkens øverste Tjener, gaar paa Horehus?”

Længere end til ordet horehus nåede Ingeman-Petersen ikke, før han blev standset af dirigenten og bedt om straks at forlade tribunen. Det var chokerende nok at tale om bordeller i en pæn forsamling, men at beskyldte selveste kulturens og kirkens minister for at besøge bordeller var simpelthen at

gå over stregen. Forsamlingen mødte den dristige interpellation med bestyrtet tavshed. Skal man tro de aviser, der skrev om hændelsen i Store Heddinge, formåede den alvorlige anklage dog ikke at bringe Scavenius ud af fatning.

Ingeman-Petersen blev alligevel, måske mest for ikke at risikere yderligere optrin, arresteret og tilbageholdt i to dage, indtil valget var overstået. Hans interpellation blev affejet. Det måtte jo være en gal mand, der anklagede selveste folkekirkens minister for noget så unævneligt som at frekventere et horehus.

Eller var det?

Stilhed før storm

Ingeman-Petersens interpellation pustede til et ulmende bål. Indtil den ukendte smørgrosserer trådte op på talerstolen på Store Heddinges Torv i 1887, var det utænkeligt, at nogen ville vove at rette en så grov anklage mod en kultusminister. Og så endda midt i en vælgerforsamling! Men i årtierne inden havde man langsomt varmet op til en debat, der endnu ikke havde nået fuld styrke. Debatten handlede om sædeligheden i samfundet, og ved sædelighed forstod man god og rigtig moralsk adfærd – nærmere bestemt på det seksuelle område.

Indtil den skandaløse hændelse i Store Heddinge havde debatten om seksualmoralen dog foregået udelukkende på et principielt plan og havde handlet om det moralsk og juridisk problematiske i prostitutionsløvgivningen. Emnerne køn, sex og seksualitet var så ømtålelige, at de fleste ville rødme blot ved at høre dem omtalt offentligt. Derfor var der endnu ingen, der havde vovet at inddrage konkrete eksempler. Desuden var det en udbredt opfattelse, at det, der skete under tøj, under dynerne og bag lukkede døre var folks egen sag og absolut ikke burde gø-

Georg Brandes på talerstolen på Københavns Universitet. "Hvis man som Læge nærmer sig med et skarpt Instrument i sin Haand i den Hensigt at kurere Patienten for Stær, men denne tror, at man vil stikke Øjnene ud på ham, hvad Under da, at han skriger og raser og sparker," skrev han i 1891. Brandes var i egen selvforståelse lægen, og samfundet patienten. Det var ikke nemt at skulle kurere samfundet for forstokkethed.
|| Harald Slott-Møller/
Bridgeman Images/
Ritzau Scanpix

res til genstand for debat blandt pæne mennesker. Det ændrede Ingeman-Petersen på med den sag om kultusministerens sexliv, hans anklage kom til at sætte i gang, og som gjorde Scavenius til et konkret eksempel på det smuds, der foregik under den renskurede overflade i det borgerlige Danmark.

Ingeman-Petersens anklage fik dog ikke med det samme den store opmærksomhed. Efter at have rusket tremmer i to dage blev han løsladt den 30. januar, inden sagen havde kastet omtale af sig.

Måske åndede Scavenius selv lettet op, da han efter valget kunne blive siddende på sin taburet, og ingen aviser tilsyneladende havde fået nys om optrinnet i Store Heddinge.

Men freden varede ikke længe. *Østsjællands Folkeblad* dækkede Store Heddinge-kredsen, hvor Scavenius var opstillet, og bragte den 31. januar en mindre artikel under overskriften: ”En Episode under Valget i Storehedinge”. Hermed fik offentligheden for første gang kendskab til Ingeman-Petersens pinlige optrin under valgbehandlingen. Af hensyn til de kvindelige læsere kunne bladet dog ikke bringe detaljer fra interpellationstalen, og passagen med ordet horehus blev heller ikke refereret. Det var nu engang for umoralsk til avisens spalter. Man kunne dog afsløre så meget, at man forventede, at Scavenius snart ville lægge sag an mod Ingeman-Petersen. To dage senere, den 2. februar, citerede arbejderorganet *Socialdemokraten* fra artiklen i *Østsjællands Folkeblad* og sørgede for, at historien om interpellationen i Store Heddinge blev bredt ud til en endnu større offentlighed. Ethvert spinkelt håb, Scavenius måtte have næret om at tie optrinnet ihjel, var nu ude.

Sagsanlægget og Scavenius’ reaktion lod dog vente på sig. Kultusministeren forholdt sig tavs, også efter at pressen havde fortalt offentligheden om interpellationen. Åbenbart følte partifællerne fra Højre og konseilspræsident (statsminister) Jacob Brønnum Scavenius Estrup (1825-1913) sig heller ikke kaldet til at komme med offentlige udmeldinger om sagen. Den 6. februar optrådte Scavenius atter offentligt ved indvielsen af Sct. Pauls Kirke i Århus. Stadig var der ikke faldet et eneste ord fra kultusministeren om den penible situation, men det var tydeligt for de fleste, at det var en presset kultusminister, der gik i spidsen for processionen

af præster og biskopper. Ifølge den socialdemokratiske avis *Demokraten* virkede Scavenius ilde til mode og kunne ikke komme hurtigt nok ind bag kirkens skjærmende mure. Biskoppen i Århus, Johannes Clausen (1830-1905), der i dagens højtidelige anledning var trukket i fuldt ornat, måtte småløbe for at holde trit med ministeren. Til gengæld havde Clausen valgt at bruge indvielsesgudstjenesten til at prædike om hor, hvilket formentlig ikke gjorde Scavenius' humør bedre.

Efter *Demokratens* artikel at dømme havde kultusministerens tavshed i sagen åbenbart ikke dæmpet sladderens. Snarere tværtimod. Rygtet om interpellationen i Store Heddinge var løbet Scavenius i forvejen og var nået helt til Århus, hvor mange mennesker var mødt op – mest af alt for at få et glimt af den beklemte kultusminister. Ifølge avisen havde Scavenius' navn været på alles læber siden Ingeman-Petersens angreb på Scavenius' dyd. Skandalen var reel, allerede inden offentligheden var blevet bekendt med, hvad der egentlig lå til grund for Ingeman-Petersens voldsomme udfald mod Scavenius.

Det var *Politiken*, der først analyserede konsekvenserne for Scavenius. I avisens leder den 12. februar – den var formentlig skrevet af avisens redaktør Viggo Hørup (1841-1902) – blev det mere end antydnet, at Scavenius' seksuelle udsvævelser var en gammel nyhed for de fleste danskere:

”Storeheddingeskandalen er derfor kun et forbigaaende lille Uvej, der har sendt sit Lynglimt ud til Oplysning for de meget Svagtsynede [...]. For Folk, der har to gode Øjne at se med er der ikke passeret det mindste, som de ikke paa Forhaand var klare over.”

Der ville ikke blive tale om afskedigelse af Scavenius på grundlag af Ingeman-Petersens anklager, så længe der var brug for kultusministeren i Estrups regering, mente lederskribenten. Både Højres folk og kirken var forargede, men det var gode miner til slet spil. Man havde før set gennem fingre med kirkeministres usædelige privatliv, mens man samtidig dækkede sig ind moralsk ved udadtil at udtrykke vag, men passiv forargelse.

Kultusministeren i Knabrostræde

Endnu ventede man på en reaktion fra Scavenius,